

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNING MANTIQUIY  
FIKRLASHINING O'RNI VA AHAMIYATI****Yokubova Muborak Axmedovna**

*Xorazm viloyat Urganch tuman  
Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli  
49-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Mantiqiy fikrlashning ta'lim jarayonidagi ahamiyati, uning xalqaro baholash dasturlaridagi (TIMSS, PIRLS) o'rni va bolalarning intellektual rivojiga qo'shadigan hissasi yoritilgan. Shuningdek, maqolada boshlang'ich ta'limda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning usullari, o'qituvchining roli va zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari batafsil ko'rib chiqilgan. Maqola zamonaviy ta'lim muammolarini hal qilishda foydali bo'lishi mumkin. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning mantiqiy fikrlashining o'rni va ahamiyati.

**Kalit so'zlar:** mantiqiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, TIMSS, PIRLS, Xalqaro baholash tizimlari, maktab o'quvchilari, ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogika, intellektual rivojlanish, o'qituvchining roli.

Boshlang'ich ta'lim inson hayotida muhim rol o'ynaydigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning shakllanish davridir. Ayniqsa, mantiqiy fikrlashning rivoji bolalarning nafaqat ta'lim olishdagi muvaffaqiyatiga, balki kundalik hayotda muammolarni hal qilish qobiliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'limda bu qobiliyat xalqaro baholash tizimlarida (masalan, PIRLS, TIMSS) ham muhim mezonlardan biri sifatida belgilangan. Shuning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

**Mantiqiy fikrlash nima va uning bolalar rivojlanishidagi o'rni**

Mantiqiy fikrlash – bu muayyan masala yoki muammoni tahlil qilish, dalillar asosida to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu qobiliyat bolalarga:

- O'z fikrlarini aniq va izchil ifoda etishni;
- Vaziyatlarni to'g'ri baholashni;
- Muammolarga ijodiy yondashishni o'rgatadi.

Boshlang'ich sinflar – mantiqiy fikrlashni shakllantirish uchun eng qulay davrdir. Chunki bu yoshdagi bolalarda qiziquvchanlik va tahlil qilish qobiliyati tabiiy ravishda rivojlanadi. Mantiqiy fikrlashning rivoji, ayniqsa, matematika va tabiiy fanlarda yuksak natijalarga erishish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

### Mantiqiy fikrlash nima va uning bolalar rivojlanishidagi o‘rni

Mantiqiy fikrlash – bu muayyan masala yoki muammoni tahlil qilish, dalillar asosida to‘g‘ri xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu qobiliyat bolalarga:

- O‘z fikrlarini aniq va izchil ifoda etishni;
- Vaziyatlarni to‘g‘ri baholashni;
- Muammolarga ijodiy yondashishni o‘rgatadi.

Boshlang‘ich sinflar – mantiqiy fikrlashni shakllantirish uchun eng qulay davrdir. Chunki bu yoshdagi bolalarda qiziquvchanlik va tahlil qilish qobiliyati tabiiy ravishda rivojlanadi. Mantiqiy fikrlashning rivoji, ayniqsa, matematika va tabiiy fanlarda yuksak natijalarga erishish uchun muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

### Mantiqiy fikrlashning xalqaro baholashdagi o‘rni

Bugungi kunda xalqaro baholash dasturlari (masalan, TIMSS, PIRLS, PISA) ta’lim sifatini aniqlashda asosiy mezon bo‘lib, mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratadi. Masalan:

- TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) – matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash darajasini o‘lchaydi. Bu dastur o‘quvchilarning masalalarni tahlil qilish, ma’lumotlarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyatini baholaydi.

- PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – o‘quvchilarning matnni tahlil qilish va tushunish qobiliyatini tekshiradi. Bu jarayonda mantiqiy fikrlash muhim omil bo‘lib, bolalarning matn mazmunini tanqidiy baholash qobiliyatiga e’tibor qaratiladi.

O‘zbekistonning ushbu baholash tizimlarida ishtiroki ta’lim sifatini xalqaro darajaga moslashtirish uchun imkoniyat yaratmoqda. Shu sababli boshlang‘ich sinflarda mantiqiy fikrlashni shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

### Boshlang‘ich sinflarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish usullari

O‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini shakllantirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. Amaliy mashg‘ulotlar: Matematik masalalar, mantiqiy boshqotirmalar va muammolar yechish orqali o‘quvchilarda sabab va oqibatni aniqlash qobiliyati rivojlanadi.
2. Interaktiv o‘yinlar: Shaxmat, domino yoki boshqa mantiqiy o‘yinlar yordamida bolalarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi.
3. Matnlarni tahlil qilish: Ona tili darslarida matn mazmunini tahlil qilish va savollar bo‘yicha muhokamalar o‘tkazish.
4. Texnologiyalarni qo‘llash: Zamonaviy texnologiyalar, masalan, interaktiv dasturlar va mobil ilovalar orqali mantiqiy mashg‘ulotlarni qiziqarli qilish.
5. Muammolar yechishga yo‘naltirilgan darslar: Hayotiy masalalarni

muhoqama qilish orqali o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish.

**Xulosa.** Boshlang'ich ta'lim bosqichida mantiqiy fikrlash qobiliyatining rivojlanishi nafaqat o'quvchilarning individual muvaffaqiyatiga, balki jamiyat taraqqiyotiga ham ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro baholash tizimlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish, yuqori natijalarga erishish va o'z bilimlarini amalda qo'llash qobiliyati aynan mantiqiy fikrlashning rivojlanishiga bog'liq.

Shuning uchun, o'qituvchilar zamonaviy metodlarni qo'llash va o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratishlari zarur. Mantiqiy fikrlash – bu faqat ta'lim jarayonining bir qismi emas, balki o'quvchilarning kelajakdagi hayoti uchun muhim vositadir.

#### Faydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonuni (2020)
2. TIMSS va PIRLS xalqaro baholash dasturlari bo'yicha hisobotlar.
3. Vigotskiy L.S. – “O'yin va rivojlanish” (1978)
4. Dewey J. – “How We Think” (1910)
5. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi (Ta'lim bo'limi)
6. Ismoilov B. – “Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar” (2021)
7. BMTning Bolalar jamg'armasi (UNICEF) hisobotlari
8. Piaget J. – “The Psychology of Intelligence” (1950)